

Peter Marko

**PÁTRAL, HĽADAL
A NAŠIEL SOM**

PETER MARKO

Pátral, hľadal a našiel som

Autobiografia nekludného človeka

Peter Marko

Pátral, hľadal a našiel som

Autobiografia nekludného človeka

obálka Miroslav Kulich

sadzba Monika Zbínová

tlač Projects, s. r. o., Bratislava

ISBN 978-3-033-06793-6

© Peter Marko 2020

OBSAH

ÚVOD – Prológ.....	11
1. PÁTRANIE po stratených a zachránených životoch – Priestor.....	13
1.1 Zrod, predkovia, rodičia	22
1.2 Ďalší príbuzní a transporty smrti	44
1.3 Zážitky s pohlavím	55
1.4 Strelingerovci	60
1.5 Náš podnik	65
1.6 Krst	74
1.7 Môj brat Paľko.....	80
1.8 Zabíjačka	85
1.9 Vierina svadba	92
1.10 V Dolnej Lehote a v horách nad ňou	97
1.11 Nebezpečná hra s pohlavným údom	106
1.12 V baníckej chate	108
1.13 V bunkri	114
1.14 Útek	118
1.15 Prosíkanie	123
1.16 V Dolnej Lehote a v horách nad ňou – Cesta na slobodu	125
1.17 Na slobode – Rimavská Sobota	129
1.18 Domov a doma	134
2. HLADANIE – Po vojne nový život:	
Nomen est omen a patria est ... a moja identita.....	140
2.1 Rodinné stretnutie v Príbovciach o identite	142
2.2 Budovanie socializmu	151
2.3 Procesy	158
2.4 Maturita a pomaturitné stretnutia	171
2.5 Emigrácia alebo vplyv politiky na súkromný život	177

2.6 Ivan Pechan – môj vzor, učiteľ, spolupracovník a priateľ	178
2.7 Prečo sme sa sobášili – Vyznanie lásky po štyridsiatich rokoch..	190
3. NÁLEZ – V lekárskej praxi: Ako som cestoval do Grubenwaldu	199
3.1 Ako to bolo v našej nemocnici v 70. rokoch	204
3.2 Rozlúčka so Simmentalom	210
3.3 Ako to bolo pred nedávnom: Kai Zimmerli – dobrý kolega a priateľ	212
3.4 Keď rástla tráva hovädám priamo do huby	216
3.5 Pohľad do budúcnosti 50 rokov po otvorení praxe	218
3.6 U lekárov – Rodinná terapia.....	222
3.7 U kožiarov	224
3.8 Artroskopia alebo hranice vysvetlenia	225
3.9 Darcovstvo krvi	227
3.10 U urológov.....	227
3.11 U očiarov	228
3.12 Operácia sa podarila, ale pacient nie je spokojný	229
3.13 U lekárov – Psychoterapia	230
3.14 Dobrodružstvá môjho prvého pacienta na metadóne	232
3.15 Rodinný a osobný život – Cestovať vlakom treba vedieť	236
3.16 Odtučňovacia kúra alebo ako som sa skoro stal anorektikom ..	243
3.17 Vylučovanie, fekália, mikrobióm a ja	248
3.18 Lov nie na levy, ale alpské ruže	252
3.19 Krik, spev a tanec – Dva zážitky z hospicovej služby	257
3.20 Sklamanie v hospicovej službe	259
3.21 Ako som zažil a prežil infarkt	262
3.22 Prečo som bol zlý lekár.....	265
4. STAROBA a moje zážitky so smrťou	268
4.1 Starecká nahluchlosť	272
4.2 Vnúčatá: Rotácia alebo skok z trojmetrovej veže.....	274

4.3 Vnúčatá: Tim aj ako zástupca Liv a Eliho	278
4.4 Pohľad zblízka a zďaleka – Pitva	285
5. ZÁVER – Epilóg.....	289

*Všetkým, ktorí prispeli k tomu,
že a ako žijem, aký som*

Lago Maggiore; Pohľad z Agry

Keď sa rozplynú oblaky zabudnutia, ktoré obklopujú našu pamäť, či už na podnet zvonku, zvnútra alebo pod vplyvom snov, rozhodujúce je, kde žiaria lúče spomienok: na pokojné, hladké horské jazero, na lúky, na lesy listnaté, ihličnaté, zmiešané, kedy, v ktorej časti dňa a roka, s akým odstupom a pod akým uhlom dopadajú. Vodná plocha nám ich odráža priamo do očí, čím nás oslepujú a dokonca boľia, alebo nerušia pri pokojnom pozorovaní zo strany.

Pohľad z Agry na Lago Maggiore

Kto som. Človek chce vedieť, odkiaľ pochádza, kto sú jeho rodičia a starí rodičia. Chce naplno líčiť svoju históriu od začiatku do konca, je to pre ľudí typické. Otázka pôvodu, tvrdia kulturológovia a psychológovia, bude pre ľudstvo v neprehľadnom svete s nezáväznými vzťahmi o to dôležitejšia. Preto potrebuje človek presné miesta a presné čísla. Chcem vedieť, akí sú moji rodičia, súrodenci? Čím som ja zvláštny? Čo je moja identita? Chce nájsť odpovede na všetky tieto otázky, lebo verí, že ho vedú k jeho pravej histórii.

ÚVOD – PROLÓG

V lete po mojej osemdesiatke sme cestovali na Slovensko, do kraja môjho detstva. Chcel som ukázať mojim vnúčatám, kde som vyrástol.

Súčasne som dokončil tento životopis, ktorého výhodou, nevýhodou a zaťažením je, že ho môžem (na www.meet-my-life.net) priebežne meniť, dopĺňať.

Písal som ho najmä pre mojich potomkov, no aj ako zadosťučinenie pre moju matku, ktorá by mi bola rada rozprávala o svojom detstve a živote. Bohužiaľ, hrubo som to odmietal. V tom čase som bol zaujatý utváraním môjho života v inej krajine. Nemá mi to sťažovať starými, čiastočne smutnými historkami.

Napodiv, v tom istom čase, v strede mojich štyridsiatic rokov, keď som bol už konečne pevne zakotvený rodinne aj odborne, prepadla ma potreba písať o mojich súčasných zážitkoch a skúsenostiach.

Niektoré pasáže uverejnili odborné lekárske časopisy ako vítané občerstvenie a rozptýlenie od nezáživných a vážnych tém. Sú prostrednou časťou tohto môjho „výplodu“.

Po smrti mojej matky som si uvedomil, čo som zameškal, ako je rodinná história dôležitá nielen pre vlastný život, pre pochopenie vlastného osudu, ale aj vlastností a vývoja potomkov.

Preto som začal písať o mojom detstve, čím sa, prirodzene, začína táto kniha. Čím viac sa blížim k vlastnej smrti, tým viac ma zaujímajú staroba a umieranie. Výsledky sú na konci. Život sa začína pred narodením a nekončí sa smrťou.

Jednotlivé state majú rôznu dĺžku a sú v podstate samostatné. Môžu sa začať čítať od konca, od začiatku alebo od stredu a preskakovať z kapitoly do kapitoly.

Prosím prípadných čitateľov aby zniesli v takom prípade nevyhnutne krátke opakovanie textu. Odráža môj na zmeny bohatý život. Niektoré sú smutnejšie, niektoré veselšie. Dúfam, že zaujmú oba prístupy.

*

Ďakujem mojej manželke Silvii, ktorá prežila so mnou veľkú časť opísaných zážitkov a bola ochotná zobrať – a berie – na seba nielen záťaž diskusie o obsahu, ale aj opravu štýlu, výrazov a gramatiky v nemčine.

Silvia

1. PÁTRANIE PO STRATENÝCH A ZACHRÁNENÝCH ŽIVOTOCH – PRIESTOR

K mnohým dôležitým a menej dôležitým okolnostiam a udalostiam, k dobrým, poriadnym ľuďom, ktorí nás zachránili, vďaka ktorým sme ostali nažive, patrilo aj to, že sme bývali v dome za železnicou, myslel si môj otec. Starý otec Langer sa síce nerád chvastal, ale vlastná povest' bola preňho dôležitá. Najstaršej dcére Jolán (Jolanda) dal ako veno veľkú časť svojho poľnohospodárstva. Pre môjho otca, keď si bral druhú dcéru Zlaticu, založil malé špeditérstvo, lebo v Martine, dokonca v celom Turci, ešte nič podobné nebolo a mal obchodnú školu. Starému otcovi nechýbali dobré nápady, len s ich uskutočnením to niekedy haprovalo. Pôvodne chcel na to kúpiť dom na Hlavnej ulici v strede mesta a ukázať, ako ďaleko to on a jeho dcéra dotiahli. Môj otec bol ale triezvy, realistický človek a rozhodol sa pre jednoduchý dom na Robotníckej ulici neďaleko železničnej stanice. Ja som vraj nevyrovnaná, premenlivá zmes ich oboch.

Martin koncom 19. storočia – Hlavná ulica s odstupom viacerých rokov (na druhej strane). Pôvod fotografie už nie je možné zistiť, preto ju uverejňujeme vďaka neznámemu darcovi.

Na veľkom pozemku na druhej strane oproti nášmu domu čakali nakopené nahé kmene stromov na spracovanie v neďalekej fabrike na celulózu. Najmä v zime ich ťahali kone na saniach z blízkyh lesov po zasnežených cestách, ktoré nečistili ani pluhom, ani nesolili. Keď sme sa chytli konca, ťahali nás aj niekoľkosto metrov, čo sa ale nie každému furmanovi páčilo, lebo chcel šetriť svoje kone, udržiavať poriadok a vychovávať týchto nezbedníkov. Odskočili sme, až keď nás chcel miesto koní šľahnúť bičom. Bol to jeden zo spôsobov hry na zbojníkov a žandárov. Naši rodičia nám to zakazovali z iných dôvodov. Ničili sa tým podošvy topánok, čižiem, kapcov a najmä krpcev. Ako všetko ostatné, boli cenné počas vojny. Medzi uskladneným drevom sa dalo výborne hrať na schovávačku. Dozorca sa objavil zriedkavo. Vtedy sme rýchlo utekali preč, lebo ak niekoho chytil, bezohľadne mu vyprášil zadok. A takému nešikovovi sa všetci vysmievali. To bol iný, vážnejší a bolestivejší druh hry na zbojníkov a žandárov.

Naša Robotnícka ulica bola takmer ako poľná cesta. Mala mnoho dier, ktoré boli za dažďa a po ňom naplnené a obklopené bahnom. Pešo sme ich museli preskakovať, aby sa nám doňho nenorili topánky. Bahno mohlo byť zmiešané nielen s trusom našich koní, ale aj kráv, ktoré sa v teplom

ročnom období ráno ponáhľali na pašu a večer sa sýte pomaly vliekli späť do maštali ich gazdov, sprevádzané plieskaním a údermi bičov pastierov. Preto sa topánky *mali* čistiť od bahna alebo prachu každý deň. Koža na topánkach nebola tak dobre preparovaná ako dnes a špina sa nedala jednoducho odstrániť vlhkou handrou. Každý vlastnil galoše, priestranné „lode“ z gummy, ktoré sa za dažďa natahovali na topánky. Či bude pršať, to sme vtedy nevedeli dopredu s dnešnou istotou – ani v novinách, ani v rádiu neboli predpovede počasia. Televízia neexistovala. Keď sa môjmu opatrnému otcovi čo len zazdalo, že by mohlo pršať, pre istotu si bral galoše do tašky. Väčšinou potom skutočne pršalo. Nám deťom bola cudzia takáto predvídava opatrnosť. V nepravidelných odstupoch – ulica musela byť suchá – prišiel čistiť ulíc a prútenou metlou a veľkou lopatou ju čistil od najväčšej špiny. Aby sme nevyvolávali nespokojnosť a nepriateľstvo, mali

Petríček s bratom Paľkom a mamou vo vtedy pre úradníkov zvyčajnom čiernom satínovom plášti pred obchodom tety Aranky (Zlatice); vpravo náš dom, pred ním koľajnice úzkokolejky, v pozadí celulózka s komínom. Fotí teta Aranka fotoaparátom, ktorý dostal Paľko k mojim narodeninám, aby dokumentoval (nielen) môj vývoj.

naši zamestnanci, naši robotníci hneď odstraňovať výkaly našich koní, čo väčšinou aj robili. Okrem toho boli naše kone dobre vychované a vykonávali svoju potrebu v maštali alebo v našom dvore na znak radosti, že sa vracajú z ťažkej roboty a čoskoro dostanú žrať.

Hlavná ulica bola už vtedy (aký pokrok a luxus!) vyasfaltovaná a iba zriedka pokrytá špinou a hnojom, dokonca ju možno denne čistili. My sme nebývali v nejakom zapadákovce, ale v Martine, pupku Slovenska. Keby bolo naše špeditérstvo na nej, naše kone by ju denne znečisťovali. Aké ľahké by v takom prípade bolo onedlho „odtransportovaním“ sa zbaviť nielen hnoja, ale aj jeho pôvodcu aj s celou perepúťou, čo bolo v tých časoch bežné, jednoduché a účinné riešenie takýchto a podobných problémov. Priamo pred našim domom bol kúsok širokého asfaltového chodníka, vedľa neho viedli koľaje úzkokoľajky, ktorá vozila tehly z tehelne hore pod lesom, kde z bahna v priebehu tisícročí vznikla dobrá, hustá hlina, k vagónom na stanici. Tehlami naložené vagóniky musel niekto brzdiť

Hrdí rodičia s Petrikom vo dvore; vľavo pred mašťalou kopa hnoja, vpravo komín bývalej elektrárne. Vyrástol som vlastne medzi hnojom a dvoma fabrickými komínmi. Foto: Paľko.

počas skoro celej cesty nadol. Tehly sa museli vyložiť na stanici na rampu na našej strane železnice a z nej sa prekladali na železničné vagóny. V časovej tiesni, keď mal nákladný vlak čoskoro odísť, sme si mohli aj my deti trochu zarobiť pomocou pri prekladaní. Prázdne vozíky ťahali kone znovu nahor. Tak ako pri zväzaní dreva v zime, dalo sa na vagóniky naskočiť, prikrčiť sa a schovaný sa nechať ťahať, čo sme všetci radi robili, nielen deti z robotníckych kolónií nad nami. Nakrátko nahradila kone malá diesellová lokomotíva. Lenže počas vojny bola nafta vzácna, a kone sa vrátili. Tie sa ale s našimi porovnať nedali.

Boli tri „kolónie“, rady jedno- a dvojizbových bytov, v prostriedku jeden, dva trojizbové pre rodiny s viacerými deťmi pre vyššie postavených zamestnancov celulózky, ktorí si ich mohli dovoliť. Hneď na začiatku bývala naša práčka a upratovačka pani Čuneková – pani Čunečka – s tromi deťmi v jednoizbovom byte. Nečudo, že jej dcéra sa vydala čoskoro po svojich osemnástych narodeninách. Túto svadbu, ako aj zabíjačku u Čunekovcov, popisujem neskôr (kap. 1.8 Zabíjačka a 1.9 Vierina svadba). Prvé dve kolónie oddeľoval od tretej most cez Turiec. Bola ešte trochu ďalej smerom k tehelni. Oproti prvej kolónii, kde bývala pani Čunečka, bol vchod do továrne. Za mostom oproti tretej kolónii stál pekný jednoposchodový dom, kde bývali riaditeľ celulózky na prvom poschodí a jeho zástupca na prízemí, ako znak tej doby, lebo ani takíto páni nejazdili do roboty autom. Aj pre nich, rovnako ako pre ich robotníkov, bolo výhodné bývať neďaleko pracoviska. Bol to vtedajší spôsob rovnosti. Ale ani inak nebolo naše okolie chudobné na prominentov. Vo vedľajšej uličke býval prednosta stanice. Ani on to nemal na pracovisko ďaleko. Býval tu aj snáď jediný vtedajší slovenský magnetopat. Jeho pacienti prichádzali zďaleka a nie autom. My sme uňho nikdy neboli – doma nie je nikto prorokom, ani zázračný liečiteľ. Priamo vedľa nás, smerom k železnici, stála elektráreň, ktorá za mojich čias už neprodukovala elektrinu, ale slúžila na reguláciu prúdu. Vpredu, v druhej poschodovej budove našej ulice, bolo na prízemí riaditeľstvo a na poschodí býval riaditeľ, veľmi jemný, ctený a čestný človek, ktorý chodil na lov a aj ináč sa pohyboval v „lepších kruhoch“. Lenže jeho chybou bolo, že si za manželku vzal židovku. Mali dvoch synov, a on sa s ňou z princípu nerozvedol, podobne ako nemecký filozof

Jaspers a iní. Aj keď sa stýkal s významnými ľuďmi, nepomohlo mu to zachrániť jeho švagra a rodinu pred transportom a smrťou v Osvienčime.

Za mojich čias sme už nemali psa. Posledný, vraj ohromné zviera, veľmi priateľský a poslušný, mal rád sliepky prednostu stanice, ktoré po nociach jednu za druhou trhal. Očividne sa v ňom takýmto nevhodným spôsobom prebudil jeho zdedený lovecký pud. Nebolo možné ho od toho odvyknúť. Keďže aj sliepky prednostu stanice boli ohromné zvieratá (znášali obzvlášť veľké vajíčka a po menopauze boli základnou surovinou mimoriadne dobrej polievky), musel pes zmiznúť. Rodičia sa obávali, že jeho eventuálny nasledovník sa pustí po jeho stope cez viaceré nie príliš vysoké ploty. Aj keď odškodnili prednostu za jeho sliepky, nepotrebovali problémy a už vôbec nie v blízkom okolí, lebo by mohla vzniknúť podobná situácia ako s konským hnojom na Hlavnej ulici.

Obyvateľov našej strany mesta za železnicou zjednocoval smrad z továrne na celulózu. Viackrát za týždeň bez ohlásenia neskoro popoludní vypúšťali do vzduchu smradľavé zbytky chemikálií používaných vo výro-

Petríček v detskom rebrináku. Foto: Paľko.

Vľavo Petriček
s mamou mačkou,
vpravo so synom
kocúrom. Foto: Paľko.

be. V závislosti od počasia to trvalo dve až tri hodiny, kým ich odvial vietor, za pekných bezveterných letných dní aj omnoho dlhšie. Celulóžka stála pri rieke, aby mala dost vody na výrobu a do nej mohla vypúšťať tekutý smradľavý a jedovatý chemický odpad, čo bol dobrý zvyk vtedajších fabrík na celulózu. Až o niekoľko kilometrov ďalej sa dalo v Turci znova kúpať a chytať ryby. Neexistovali – a tak to ostalo ešte pol storočia – žiadna ochrana prostredia, žiadne zelené hnutie. Teraz už po našej celulóžke nezostalo ani stopy. Aj komín zmizol.

Keďže sme bývali za železnicou, museli sme prechádzať cez koľaje. Naša ulica sa začínala hneď za rampou. Zdvíhal a spúšťal ju zamestnanec železnice, ktorý kvôli tomu musel vyjsť zo svojho domčeka na druhej, mestskej strane. Na veľký zármutok – nás i toho zamestnanca – vlaky tam premávali takmer neprestajne. Nie kvôli osobnej doprave, ale vagóny naložené tak tehľami, chemikáliami a drevom pre celulóžku, ako aj chlebom a inými potrebami pre viaceré kasárne, sa museli posúvať, šibovať na príslušné koľaje – a to všetko popri „našej“ rampe. V dňoch dobrých pre železnicu, ale zlých pre nás, bola rampa viac spustená ako zdvihnutá. Nedalo sa očakávať, že ju rampár bude neustále zdvíhať a spúšťať. Museli sme využívať každú krátku prestávku medzi vlakmi a rýchlo sa prešmyknúť popod spustenú rampu. Aj keď sa nepamätám, že by niekoho prešiel vlak, neskôr – ako sa patrilo – vybavili rampu kovovou sieťou, ale nechali vedľa nej diery, cez ktoré to šlo tiež, ibaže ešte rýchlejšie. Takže tá sieť tam bola skôr kvôli spokojnému svedomiu vedenia železnice, než kvôli bezpečnosti samotnej. Na moje prekvapenie, keď som po desaťročiach prvýkrát zavítal do Robotníckej ulice, muselo sa čakať ešte dlhšie. Viedla tadiaľ hlavná

prípojka do mesta. Teraz sa náklad transportuje skôr autami a viac prípojok vedie inde – Robotnícka ulica je pokojnejšia ako počas môjho detstva.

Nemali sme už psa, ale veľmi peknú, dobrú mačku. Dobrá znamenala všeobecne, že chytala mnoho myši a pre mňa, že som sa s ňou mohol hrať. Keď sa myši v sklade príliš premnožili a dokonca drzo prehrýzli vrecia so žrádlom pre kone (nielenže ho s chuťou konzumovali, ale svojimi výkalmi ho aj pre kone – známych priberčivých labužníkov – pokazili), zavreli sme mačku na noc do skladu. Bol to pravý lovec. Ráno ju našli sýtu a sklad pokrytý mŕtvymi myšami. Potom bol od nich na nejaký čas pokoj. Ani ony nie sú sprosté a pamätajú sa, kde hrozí nebezpečie. Ale táto informácia sa zrejme nededila, vtedajšie myši očividne toho nevedeli veľa o epigenetike. Nové generácie sa znovu odvážili do skladu a do vrec. Mačka niekedy priniesla s hrdosťou ešte živú myš a s pôžitkom ju nechala pred našimi očami kúsok utekať, len aby ju znovu chňapla. Túto hru opakovala dovtedy, kým to úbohá myš od vyčerpania (o strese vtedy nevedeli ani ľudia, ani myši a ani mačky) nevzdala. Potom ju milostivo zožrala. Bola aj mimoriadne plodná. Dvakrát do roka vrhla viacero mačiatok. Potom, čo sme ukojili záujem všetkých priateľov a známych o dobrú mačku, museli sa zvyšné mačence usmrtiť. Túto krutú úlohu prebral väčší chlapec z tretej kolónie. Za jednu väčšiu mincu. Ibaže najprv bolo nutné mačiatka nájsť. Zo začiatku to nebolo také ťažké, ale s vrhmi nachádzala mačka stále lepšie a lepšie skrýše, na povalách, v sene a slame, nad mašťalou a stodolou. Na začiatku som ich ešte pomáhal hľadať, neskôr ale, asi pod vplyvom udalostí, zvíťazil môj súcit. Chlapec z tretej kolónie ich strčil do vreca a hodil do Turca.

Buď množstvo myši v sklade stále stúpalo, alebo sme s mačkou mali súcit, no raz sme z jedného vrhu nechali žiť najkrajšie mačiatko. Kocúrik sa odvdčail tým, že bol dobrým synom svojej matky a chytil myši tak vášnivo ako ona. Ja som bol rád, lebo keď bol mladý, rovnako vášnivo sa so mnou hral. A tak som mal dve mačky. Mal som ich veľmi rád. Lenže keď sme sa po vojne vrátili do vyrabovaného domu, neboli nikde. Neskončili v nejakom koncentráku, ale v ešusoch cez Martin príudiacich vojakov.

Boli to dobrí lovci, lebo okrem trochy mlieka nedostávali žiadne žrádlo a v dome smeli prenocovať na verande, len keď teplota klesala k -20 °C. Takí prísni sme boli aj k sebe, aj keď pri trošku vyššej teplote. Mali sme